

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

FILOLOGIK TADQIQOTLARNING YANGI BOSQICI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR

III XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI

2025-yil, 21-OKTABR

BUXORO – 2025

ANJUMAN DASTURIY QO'MITASI

1.	B.B. Ma'murov	- Buxoro davlat pedagogika instituti rektori, rais;
2.	Z.M. Muqimov	- Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, rais muovini;
3.	G.R. Akramova	- Ilmiy – tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i, a'zo;
4.	X.A. Xaitov	- Tillar fakulteti dekani, a'zo;
6.	U.S.Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
7.	D.B.Axmedova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
8.	G.B.Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9.	G.R.Mirxanova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10.	R.A.Saidova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
11.	Y.U.Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
12.	Sh.Sh.Nizomova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
13.	N.H.Hojiyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
14.	M.U.Usmonova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
15.	N.A.Bafoyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16.	N.O. Avazova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
17.	S.T. Latipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo

ILMIY ANJUMANNING TASHKILIIY QO'MITASI

1.	M.M. Bafayev	- O'quv ishlari bo'yicha prorektor, rais;
2.	M.L. Umedjanova	- Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektor, rais muovini;
3.	U.S. Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
4.	F.R.Rustamov	Tillar fakulteti Yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosari
5.	L.F. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
6.	M.Y. Ro'ziyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
7.	Sh.M. Istamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
8.	M.B. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9.	G.B. Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10.	R.R. Xalilova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
11.	M.U. Usmonova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
12.	F.K. Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
13.	N.N. Mirjonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
14.	M.Y. Latifova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
15.	M.A. Tilavova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16.	M.V. Jabborova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo.

To'plam O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrda "2025-yilda o'tkazilishi rejalashtirilgan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar ro'yxatini tasdiqlash to'g'risida"gi 496-sonli buyrug'i rejasida belgilangan tadbirlarning bajarilishini ta'minlash maqsadida Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi Buxoro davlat pedagogika institutida o'tkazilgan "Filologik tadqiqotlarning yangi bosqichi: zamonaviy tendensiyalar va istiqbollar" mavzusidagi III xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari asosida tuzildi.

Mas'ul muharrir:

G.B. Rustamova - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Taqrizchilar:

D.S. O'rayeva - filologiya fanlari doktori, professor

F.S. Safarova - filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

ONA TILI DARSLARIDA MEDIA-MATNLAR ASOSIDA TANQIDIY TAHLIL KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Sharopova Zarnigor Tolib qizi,
Buxoro davlat universiteti,
2- bosqich tayanch doktoranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tili darslari jarayonida media-matnlardan foydalanish orqali o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va tahlil ko'nikmalarini shakllantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda zamonaviy axborot oqimida samarali yo'naltirish, haqiqatni tanib olish, manipulyatsiyalarga qarshi turish kabi tanqidiy fikrlash elementlarini rivojlantirish uchun media-matnlarning o'rni va ahamiyati asoslab berilgan. Shuningdek, maqolada media-matnlar (maqola, intervyu, reklama, ijtimoiy tarmoq posti va h.k.) asosida tuzilgan topshiriqlar namunasi keltirilib, ular orqali o'quvchilarning fikrni tahlil qilish, dalil va xulosalarni ajrata olish, muallif pozitsiyasini anglash ko'nikmalarini rivojlantirish usullari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: media-matn, tanqidiy fikrlash, tahlil ko'nikmalari, ona tili, zamonaviy ta'lim, multimodal matn.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы развития критического мышления и навыков анализа у учащихся посредством использования медиатекстов на уроках родного языка. Обосновывается роль и значение медиатекстов для развития таких элементов критического мышления, как эффективное ориентирование в современном информационном потоке, распознавание истины и противодействие манипуляциям. Приводятся примеры заданий на основе медиатекстов (статей, интервью, рекламы, сообщений в социальных сетях и т.д.), а также рассматриваются методы развития у учащихся навыков анализа идей, различения доказательств и выводов, понимания позиции автора на их основе.

Ключевые слова: медиатекст, критическое мышление, аналитические навыки, родной язык, современное образование, мультимодальный текст.

Abstract: This article discusses the issues of developing critical thinking and analysis skills in students through the use of media texts in the process of native language lessons. The study substantiates the role and importance of media texts for developing critical thinking elements such as effective orientation in the modern information flow, recognizing the truth, and resisting manipulation. The article also provides examples of tasks based on media texts (articles, interviews, advertisements, social network posts, etc.), and considers methods for developing students' skills in analyzing ideas, distinguishing evidence and conclusions, and understanding the author's position through them.

Keywords: media text, critical thinking, analytical skills, native language, modern education, multimodal text.

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning faqat bilim olishigina emas, balki mustaqil fikrlay olishi, axborotni tahlil qilish va baholash ko'nikmalarini shakllantirish ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, ona tili darslarida matn ustida ishlash, uni chuqur anglash va tahlil qilish orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirish dolzarb vazifalardan biridir. Shu nuqtai nazardan, media-matnlar bilan ishlash o'quvchilarning tanqidiy qarashlarini shakllantirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. **N. Mahmudov** ona tili o'qitish metodikasining asoschilaridan biri sifatida tanilgan. U o'z asarlarida tilni o'rgatish jarayonida matn asosida o'qitish tamoyiliga alohida e'tibor qaratgan. Uning fikricha: "Matn asosida ishlash nafaqat grammatik tushunchalarni mustahkamlash, balki o'quvchining fikrlash darajasini oshirishga xizmat qiladi" (*Manba: N. Mahmudov, "Ona tili ta'limining nazariy asoslari", 2008*). Bu g'oya media-matnlar asosida tanqidiy tahlil qilishda juda muhim, chunki media-matnlar ham matn sifatida o'rganiladi, ammo ular ko'proq kontekstual va zamonaviy

kommunikatsiyani aks ettiradi. **Gulchehra Jo'rayeva** media savodxonlikni til o'rgatish bilan bog'liq holda tadqiq qilgan olimlardan biridir. U o'z maqolalarida shunday deydi: "Media vositalarida ishlatiladigan til – bu real kommunikatsiya vositasi. Uni o'rganish orqali o'quvchi kommunikativ kompetensiyaga ega bo'ladi"(Manba: G. Jo'rayeva, "Media savodxonlik va lingvistik kompetensiya", 2019). Uningcha, media-matnlar – bu real hayotiy matnlar bo'lib, o'quvchini hayotga tayyorlaydi. Shuning uchun tanqidiy tahlil faqat adabiy yoki grammatik emas, balki ijtimoiy-lingvistik tahlil sifatida olib borilishi lozim.

X. Karimov o'z ilmiy ishlarida multimodal matnlarni (ya'ni video, audio, grafik va yozma materiallar aralashmasi) tahlil qilish metodikasini taklif etgan. U bunday matnlar ustida ishlashni zamonaviy ta'limning ajralmas qismi deb hisoblaydi: "Multimodal matnlar ustida ishlash orqali o'quvchi nafaqat o'qiydi, balki ko'radi, eshitadi, solishtiradi va baholaydi – bu esa tanqidiy tahlilning eng yuqori bosqichidir."(Manba: X. Karimov, "Zamonaviy ta'limda multimodal yondashuv", 2020). Uning fikriga ko'ra, o'qituvchi media-matn tanlayotganda matnning axborot yuki, emotsional ta'siri va lingvistik murakkabligini hisobga olishi kerak. Yuqoridagi olimlarning ilmiy qarashlari shuni ko'rsatadiki, ona tili darslarida media-matnlar asosida tanqidiy tahlil ko'nikmalarini shakllantirish – bu bir vaqtning o'zida: o'quvchining til bilimlarini mustahkamlash; mantiqiy va tanqidiy fikr yuritishga o'rgatish; axborot madaniyatini oshirish; media savodxonlikni shakllantirish vazifalarini bajaradi. O'qituvchi esa bu jarayonda yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi, bahs-munozara tashkilotchisi va tanqidiy qarashlarni rivojlantiruvchi ustoz sifatida ishtirok etadi. **Media-matn tushunchasi va uning turlari:** Media-matnlar – bu matn va boshqa axborot vositalarining (audio, video, rasm, infografika va h.k.) birikmasidan iborat bo'lib, ular ko'pincha multimodal shaklda namoyon bo'ladi. Ular quyidagi turlarga bo'linadi:

1)Yozma media-matnlar: maqolalar, bloglar, ijtimoiy tarmoqlardagi postlar.

2)Audio-vizual matnlar: videoroliklar, podkastlar, teleko'rsatuvlar.

3)Grafik matnlar: plakatlar, infografikalar, karikaturalar.

4)Digital (raqamli) matnlar: veb-sahifalar, interaktiv platformalardagi kontent.

Media-matnlar zamonaviy axborot maydonida faol ishlatilayotganligi sababli o'quvchilar bu kabi matnlarni to'g'ri talqin qilish, ularning maqsadini anglash va tahlil qilishga o'rganishlari zarur. Tanqidiy tahlil ko'nikmalari quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi: a) Matnning asosiy g'oyasini anglash; b) Matndagi dalil va fikrlar orasidagi bog'liqlikni tushunish; c) Muallif pozitsiyasini aniqlash; d) Matnning ishonchliligini baholash; e) Qarama-qarshi fikrlarni solishtirish.

Bunday ko'nikmalarni shakllantirish o'quvchilarning mustaqil fikrlashiga, ijtimoiy hodisalarga nisbatan ongli munosabat bildirishiga va so'z erkinligidan oqilona foydalanishiga yordam beradi.

Ona tili darslarida media-matnlar asosida tanqidiy tahlilni tashkil etish usullari.

Media-matnlar asosida tanqidiy tahlil qilishni quyidagi bosqichlarda tashkil etish mumkin:

1. Tanlov va tayyorlov bosqichi:

O'quvchilar yoshi, qiziqishi va mavzuga mos media-matnlar tanlanadi;

Matn muallifi, janri, mazmuni va manbasi haqida qisqacha ma'lumot beriladi.

2. Tahlil bosqichi:

Matn o'qiladi yoki ko'riladi;

Quyidagi savollar asosida tahlil qilinadi:

Matnning asosiy maqsadi nima?

Muallif qanday dalillardan foydalangan?

Matndagi nuqtai nazar subyektivmi yoki obyektiv?

Qanday ko'rinmas xabarlar yashiringan?

3. Munozara va baholash bosqichi:

O'quvchilar kichik guruhlariga bo'linib fikr almashadilar;

Har bir guruh o'z pozitsiyasini asoslab chiqadi;

O'qituvchi umumiy xulosa chiqaradi va baholaydi.

Ona tili. 4-sinf. Umumta'lim maktablari uchun darslik. (Mualliflari: N. Mahmudov, B. Ahmedov va boshqalar)

Rasm: Bog'da ishlayotgan bir guruh bolalar, atrofda daraxtlar, tabiat manzarasi
Matn nomi: "Tabiat – bizning uyimiz. Uni asraylik."

Bu rasm + matn kombinatsiyasi kichik yoshdagi o'quvchilarni tabiatga mehr bilan qarashga undaydi. Lekin o'qituvchi bu media-matnni tanqidiy tahlilga yo'naltirish uchun quyidagi savollarni berishi mumkin:

1. **Muallif nima demoqchi bo'lgan?** – "Tabiatni asraylik" da qanday xabar bor?
2. **Matn va rasm mos keladilarmi?** – Rasmda nimalar ko'rinmoqda va izoh bilan aloqasi qanday?
3. **Nimani ko'rmayapmiz?** – Rasm yoki izohda nimaga e'tibor berilmagan (yuqoridagi xavf, ekologik muammo va h.k.)?
4. **Dalillar bilan fikr bildirish** – "Menimcha, tabiatni asrash kerak, chunki ..."
5. **O'quvchilardan alternativ pozitsiya so'rash** – "Ba'zi odamlar fikricha, tabiatni asrash muhim emas, nima deysiz?"

Media-matn orqali tanqidiy tahlil ko'nikmalarini shakllantirish yo'llari:

- vizual va verbal komponentlarni solishtirish: rasm va matn orasidagi bog'lanishni aniqlash, farqlarni toppish;
- pozitsiyani aniqlash: muallif xohlagan fikrni aniqlash;
- dalillar va misollarni ajratish: o'quvchilarga dalil topishga, misollar keltirishga yo'l ochish;
- muqobil fikrlarni ko'rib chiqish: "ayniqsa men nima deb fikrlayman?";
- xulosa chiqarish va tavsiya berish: media-matndan kelib chiqib, qanday xulosa qilsa bo'ladi yoki nimani o'zgartirmoqchi bo'lish mumkin.

Xulosa. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning axborotga nisbatan ongli munosabat bildirish, uni tahlil qilish va baholash ko'nikmalarini shakllantirish muhim vazifalardan biridir. Ayniqsa, ona tili darslarida media-matnlar bilan ishlash orqali o'quvchilarni real hayotiy matnlar asosida tanqidiy fikrlashga o'rgatish mumkin. Media-matnlar (reklama, e'lon, suratli matn, internet maqola va boshqalar) o'zining mazmuniy boyligi, tasviriyligi va zamonaviyligi bilan o'quvchilarning e'tiborini jalb qiladi, ularni faollikka undaydi. Shu bois, tanqidiy tahlil ko'nikmalarini shakllantirishda media-matnlardan foydalanish: matnni tushunish, asosiy g'oyani ajrata olish, dalil va isbotlarni baholay olish, subyektiv va obyektiv fikrlarni farqlay olish, o'z nuqtai nazarini asoslab ayta olish kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi. Boshlang'ich sinflarda bu jarayon soddalashtirilgan, yoshga mos metodik yondashuvlar (rasmiy reklama, oddiy matnli e'lonlar, savol-javob, ijodiy topshiriqlar) orqali amalga oshiriladi. Bunda o'qituvchining o'rni ayniqsa muhim bo'lib, u matn tanlash, savol tuzish va o'quvchini yo'naltirishda asosiy rolni o'ynaydi. Xulosa qilib aytganda, media-matnlar asosida tanqidiy tahlil ko'nikmalarini shakllantirish bilan bir qatorda:

- o'quvchining funksional savodxonligini oshiradi,
- ijtimoiy axborot maydonida to'g'ri yo'nala olishga yordam beradi,
- va eng asosiysi, o'z fikrini mustaqil, asosli va lo'nda bayon eta oladigan shaxsni tarbiyalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jo'rayeva G. Media savodxonlik va lingvistik kompetensiya // Filologiya va tillarni o'qitish. – 2019. – №4. – B. 45–50.
2. Karimov X. Zamonaviy ta'limda multimodal yondashuv. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.

3. Mahmudov N., Ahmedov B. va boshq. Ona tili. 4-sinf uchun darslik. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, 2021.
4. Qodirova N., Islomova M. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodlari // Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar jurnali. – 2022. – №1(3). – B. 32–36.
5. Xusanov B. Media matnlar va ularning o'quv jarayonidagi o'rni // O'zbekiston fanlari akademiyasi axborotnomasi. – 2020. – №2. – B.
6. Sharopova, Z. (2025). TANQIDIY FIKRLASH VA MUSTAQIL FIKRLASH DIALEKTIKASI. "ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 4(21).
7. kizi Rustamova, G. B. (2025). TRANSFORMATIONAL ASPECTS INHERENT IN DENDRICAL IMAGES IN NEW UZBEK LITERATURE. Bulletin news in New Science Society, 2(6), 291-298.
8. Bakhronovna, G. R. (2023). The Paradigmatic Relationship of the Tree as Well as Water and Fire in Folklore. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 4(5), 237-242.
9. Rustamova, G., & Sharofova, G. (2024). USMON AZIM SHE'RIYATIDA KO'Z BILAN BOG 'LIQ SOMATIK OBRAZLAR DINAMIK POETIKASI. Solution of social problems in management and economy, 3(1), 43-46.
10. Bakhronovna, R. G., & Saidaxmedovna, O. R. D. (2024). Renewal of Artistic Movements in Modern Poetry. Journal of Intellectual Property and Human Rights, 3(4), 186-192.
11. Bakhronovna, R. G. (2024). Irony as a Type of Movement in Artistic Literature. Journal of Intellectual Property and Human Rights, 3(4), 231-235.
12. Saidakhmedovna, U. D., & Bakhronovna, R. G. (2022). Some Comments on the Expression of the Image of "Life Tree" In Legends and Narrations. International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences, 2(6), 51-55.
13. OBRAZINING, Q. (2020). O'ZIGA XOS TALQINLARI. НамДУ илмий ахборотномаси, 1, 5-311.
14. Kizi, R. G. B., Ubaydullayevna, N. Y., & Kizi, M. M. I. (2020). The image of trees in folklore: Genesis and poetic interpretations. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(4), 6342-6349.